

Luc Pauwels, *De ideologische evolutie van Joris van Severen (1894-1940). Een hermeneutische benadering*, Ieper, Studie- en Coördinatiecentrum Joris van Severen, 1999, 272 pp., ISBN 90-76057-03-6 (Jaarboek Joris van Severen 3).

Voorliggende studie is een herwerkte versie van een licentiaatsverhandeling die in 1998 aan het departement Geschiedenis van de KULeuven werd voorgelegd. Uitvoerige beschrijvingen over de aard en vindplaats van de bronnen werden uit de oorspronkelijke ongepubliceerde verhandeling weggelaten, alsook een aantal theoretische beschouwingen over begrippen als 'ideologie' en 'hermeneutiek'. Deze ingreep was wellicht noodzakelijk om een leesbare studie over te houden waarin op heldere wijze de evolutie binnen het denken van Joris van Severen wordt ontleed. De auteur Luc Pauwels heeft zich vroeger al in een groot aantal publicaties opgeworpen als een gedreven onderzoeker naar het gedachtegoed van de Verdinaso-leider. In deze studie staat niet zozeer diens betekenis voor de Vlaamse beweging centraal, als wel zijn rol als voorvechter van de tussenoorlogse 'conservatieve revolutie' in de Nederlanden.

Naast een biografisch overzicht van van Severen besteedt Luc Pauwels vooral veel aandacht aan diens ideologische evolutie. Hij doet dat aan de hand van een onderzoek van een aantal kernbegrippen uit zijn wereldbeschouwing. Pauwels wijdt zich hierin aan de heikele opdracht om zowel constanten als verschuivingen in de vaak chaotische gedachtecronkels van van Severen op het spoor te komen. De auteur poogt aan te tonen dat van Severen het slachtoffer was van een radicaal imago dat hij in werkelijkheid al lang achterwege had gelaten. Met andere woorden: de conservatief-revolutionaire intellectueel en aristocraat werd in 1940 aangehouden en om het leven gebracht omwille van zijn fascistische verleden tot 1931. In de evolutie van van Severens denken ziet Pauwels een ontwikkeling van traditioneel katholicisme en flamingantisme over een romantisch getinte links-revolutionaire gezindheid naar een rechts-radicaal denken en optreden. De moeilijkheid om het denken van van Severen onder één ideologische noemer te plaatsen, wordt door de auteur aangegrepen om hem geen dogmatisch etiket op te plakken en van Severen een soort intellectuele respectabiliteit te verschaffen die hem door de meesten ontzegd wordt.

Het 'onstandvastige' karakter van van Severens ideeëngoed is geen goed argument om hem niet in een bepaalde ideologische context van het interbellum te plaatsen die afwisselend kan worden omschreven met begrippen als Nieuwe Orde, rechts radicalisme of (pre-)fascisme. Het is immers al op verschillende plaatsen uitputtend nagegaan en beschreven hoe hybridische en bijwijlen kameleonachtige denkwijzen juist de kenmerken *par excellence* zijn van een rechts-radical of fascistische *Weltanschauung*. Schijnbare ideologische contradicties, zoals de glijdende overgang van een bewondering voor de bolsjevistische revolutie naar een aristocratisch elitedenken, zijn niet in tegenspraak maar juist een bevestiging van dit gegeven. Het rechts-radical denken, waartoe ook het fascisme als zijn radicale variant behoort, is een soort anti-ideologische kritiek op het hanteren van rationale ideologische scheidingslijnen. Telkens weer hebben rechts-radical denkers een soort wereldbeschouwelijke osmose bewerkstelligd met de nationale context waarin ze opereerden. Ze waren alleszins minder 'wereldvreemd' dan de linkse revolutionairen die zich spiegelde aan buitenlandse voorbeelden of met abstracte schema's werkten. Het gevolg was wel dat in de ideologische bagage van rechts-radical intellectuelen vaak tegenstrijdige en sterk afwisselende componenten aanwezig waren en nog steeds zijn. In het geval van van Severen verklaart dat het amalgaam dat een 'synthese' tot stand wil brengen tussen traditionalistisch katholicisme, Vlaams nationalisme, revolutionaire dadendrang en autoritair Nieuwe Orde-denken. De betekenis van Joris van Severen voor de geschiedenis van het Vlaams nationalisme is in dit opzicht van secundair belang. Hij is slechts één van de vele brugfiguren tussen de traditionele Vlaamse beweging en de antidemocratische stroming tijdens het interbellum.

De analyse van de ideologische evolutie van van Severen mondt in het boek ten slotte uit in een al bij al goed onderbouwd pleidooi om het gedachtegoed van van Severen als 'conservatief-revolutionair' te beschouwen, waarbij andere etiketten ('katholiek', 'volks'- en 'staatsnationalistisch', 'maurassiaans' of 'fascistisch') worden verworpen. De discussie over het meest geschikte verklaringsmodel is wellicht meer van belang voor wie met ideologische typologieën bezig is, dan voor wie in een politieke biografie is geïnteresseerd. Pauwels verwerpt krachtig, maar met argumenten omkleed, het 'fascistisch' etiket voor van Severen, en pleit ervoor om het begrip van de 'conservatieve revolutie' te gebruiken, zoals dat onder meer door de Duitse auteur Armin Mohler werd ontworpen. Hoe de zoektocht naar een correcte 'typologie' in overeenstemming te brengen is met het eerder gemaakte pleidooi voor een 'hermeneutische benadering', is daarbij niet helemaal duidelijk. Waarbij ook niet mag uitgegaan worden van de veronderstelling dat een 'typologische' discussie noodzakelijk veel meer historisch inzicht oplevert. In een 'smalle' typologie van fascisme hoort van Severen duidelijk niet thuis. Dat neemt niet weg dat hij te situeren is in een ideologisch universum dat aansluit op dat van

het klassieke fascisme. Pauwels maakt gebruik van het verklaringsmodel van Armin Mohler dat de schemerzone tussen conservatieve revolutie en fascisme juist verdoezelt. De conservatieve revolutie wordt er immers in voorgesteld als een stroming die zich van het fascisme onderscheidde, terwijl uit de opgesomde kenmerken juist de intrinsieke verwantschap blijkt.

De theoretische discussie, waarin Pauwels zich al eerder heeft gemengd, is zeker nog niet afgesloten. Ze is te belangrijk voor de politieke en ideologische geschiedenis van het nationalisme en de Vlaamse beweging tijdens het interbellum. En meer in het bijzonder voor het bredere debat over de wisselwerking tussen buitenlandse invloeden en autonome ontwikkelingen en over het interbellum als voorbereiding op de Tweede Wereldoorlog.

GEORGI VERBEECK
TIENSEVEST 53, B-3010 LEUVEN